

М.М. КЛЕМПАРСЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

ЩОДО ПРОБЛЕМ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуті завдання, досвід створення і проблеми функціонування недержавних пенсійних фондів

Перехід до ринкових відносин, висока ступінь диференціації доходів громадян потребують докорінної перебудови системи пенсійного забезпечення шляхом впровадження поряд із системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування інституту додаткового пенсійного страхування, як перспективної форми соціального самозахисту громадян похилого віку. Цей інститут передбачається в Указі Президента України "Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки" від 18.10.1997 р. [1] як один із видів майбутньої тривірневої системи пенсій: трудової, соціальної та вказаної додаткової, яка забезпечуватиметься за допомогою недержавного пенсійного страхування. В світовій практиці його здійснюють недержавні пенсійні фонди та страхові організації.

Недержавне пенсійне забезпечення означатиме перерозподіл відповідальності за пенсійне забезпечення між усіма суб'єктами пенсійних правовідносин: державою, працівником (майбутнім пенсіонером) та роботодавцем. Пенсійна система постане як цілісний багаторівневий механізм, де недержавне додаткове пенсійне забезпечення посяде місце рівноправної складової частини, і у новій структурі відносин між державою, роботодавцем та працівником буде покликана вирішувати наступні завдання:

1) соціального захисту громадян через створення і функціонування ефективних фінансових інститутів, які дозволять акумулювати кошти громадян, підприємств і спрямовувати їх на виплату додаткових до державних пенсій;

2) вирішення проблеми пільгових пенсій працівникам певних професійних категорій шляхом їх переводу у сферу недержавного пенсійного забезпечення і створення професійних пенсійних систем;

3) акумуляції в інститутах недержавного пенсійного забезпечення значних фінансових ресурсів. Як свідчить досвід країн з розвиненою ринковою економікою, недержавне пенсійне страхування є не тільки однією з ключових ланок національних систем соціального забезпечення, а й суттєвим фактором економічного та фінансового регулювання.

Учасниками недержавної пенсійної системи в різних країнах є від 40 до 90 % працездатного населення та від 20 до 60 % непрацездатних громадян.

За даними Міжнародної асоціації соціального забезпечення в останні десятиріччя у світі склалася та прогресує стійка тенденція до подальшого розвитку недержавних пенсійних систем. Це характерно і для колишніх соціалістичних держав. Так, в Російській Федерації з 1992 до 1997 року кількість ліцензованих фондів недержавного пенсійного страхування зросла з 1 до 254 [2, с.21].

Впровадження недержавного пенсійного страхування в Україні, попри безсумнівну його необхідність, пов'язане з певними труднощами. У нас відсутні історичні корені застосування цього інституту, зате наявні нестабільність економічних відносин і недовірливе ставлення населення до реформ в державі. Тому на шляху до недержавного соціального страхування потрібно буде подолати значний бар'єр. До того ж, сьогодні недостатнє і наукове вивчення даного інституту, відсутня й нормативно-правова база. Світова практика свідчить, що найбільш поширеною організаційною формою недержавного пенсійного забезпечення є недержавні пенсійні фонди, засновані на індивідуалізації накопичень громадян та роботодавців. Питома вага цієї моделі в загальній системі недержавного пенсійного забезпечення складає 75,7 %.

Вітчизняний досвід створення і діяльності недержавних пенсійних фондів поки що небагатий. Цей процес відбувається стихійно, не врегульовано, при недостатньому практичному і теоретичному досвіді та майже повністю відсутньому нормативно-правовому врегулюванні. Створювані пенсійні фонди діють за різними організаційно-правовими формами, схемами залучення коштів та їх інвестування, що призводить до негативних явищ в їх діяльності, пов'язаних з тим, що:

- інтереси засновників превалюють над інтересами учасників;
- довільно, без розрахунків, встановлюються внески та розміри пенсійних виплат;
- не завжди економічно обґрунтовані, а тому й ризиковані напрямки інвестування коштів учасників [3, с.32].

Все це разом не забезпечує гарантій збереження коштів вкладників в недержавній пенсійній системі.

Основою державного регулювання недержавного

пенсійного забезпечення має стати створення правових засад діяльності недержавних пенсійних фондів, які б гарантували їх ефективну діяльність та максимальну її стійкість і безризикованість вкладення коштів та передбачали механізм захисту вкладів громадян.

Аналізуючи закордонний досвід існування недержавних пенсійних фондів, їх можна поділити на відкриті (для всіх суб'єктів) та закриті (за професійною ознакою). Професійні пенсійні системи можуть реалізовуватись лише через корпоративні пенсійні фонди, які створюватимуться роботодавцем або групою роботодавців з метою додаткового пенсійного забезпечення громадян, які перебували у трудових відносинах з цим роботодавцем за певною професійною ознакою.

Впровадженню професійних пенсійних систем має передувати впорядкування професійних пільг працівникам у зв'язку з умовами праці і встановлення порядку їх фінансового забезпечення за рахунком роботодавців. Власне кажучи, пільгове пенсійне забезпечення деяких категорій працівників за рахунком роботодавців здійснюється і сьогодні [4], що, правда, в системі загального пенсійного забезпечення, тобто через Пенсійний фонд України.

Відповідно до ст.12 Закону України "Про пенсійне забезпечення" підприємства, працівники яких вийшли на пенсію за віком на пільгових умовах, повинні вносити у Пенсійний фонд до досягнення цими працівниками загального пенсійного віку, плати в розмірі 100 % призначених пенсій із власних коштів.

Кардинальним вирішенням проблеми пільгових пенсій є, на нашу думку, їх переведення в систему недержавних пенсійних фондів, які утворюватимуться за професійною ознакою. Це, по-перше, посилисть відповідальність роботодавця за створення безпечних умов праці, які б запобігали передчасній професійній непрацездатності працівників і, відповідно, виникненню у них права на пільгове пенсійне забезпечення за його рахунок, і, по-друге, звільнить державний Пенсійний фонд України від виплат за пільговим пенсійним забезпеченням, що позитивно вплине на рівень забезпечення всіх інших непрацездатних пенсіонерів, а також дозволить економічно обґрунтувати тарифи страхових внесків окремо для кожної професійної пенсійної системи. Правовою підставою проведення такої реформи є закріплені законодавцем принцип повної відповідальності власника за створення безпечних та нешкідливих умов праці.

Відносини в системі недержавного пенсійного забезпечення мають бути договірними, що передбачає добровільну участь і рівність прав суб'єктів цих відносин. Водночас на корпоративні пенсійні фонди буде покладено обов'язок виплачувати пільгові пен-

сії у зв'язку з особливими умовами праці, що передбачає поєднування як добровільної, так і обов'язкової участі роботодавця. У зв'язку з цим необхідно буде вирішити два основні питання. Перше - встановити перелік галузей, де вводиться обов'язкове недержавне професійне страхування; це мають бути галузі, де робота є шкідливою, важкою і небезпечною для здоров'я працівників. І друге - визначити тариф страхових внесків; при цьому слід мати на увазі, що роботодавець-власник підприємства із шкідливими умовами праці повинен буде сплачувати страхові внески за двома системами - загальнодержавного обов'язкового і недержавного професійного пенсійного страхування.

У Законі "Про недержавні пенсійні фонди" слід доцільно більш чітко передбачити два можливих рівні професійного пенсійного страхування. Перший - обов'язковий. Працівник, уклавши трудовий договір з роботодавцем певної визначеної галузі чи в сфері певної професії, автоматично стає суб'єктом професійного пенсійного страхування, тобто разом із роботодавцем сплачує страхові внески. Це обумовить його право на пенсію за системою професійного пенсійного страхування, яка буде основною до виникнення в нього права на пенсію за системою обов'язкового недержавного пенсійного страхування і додатковою після виникнення цього права.

Другий рівень - добровільний. Умови його в рамках соціального партнерства можуть бути визначені в колективному договорі.

Може бути добровільне пенсійне страхування за угодою сторін - працівника і роботодавця, а також з особистої ініціативи працівника поза професійними пенсійними системами у відкритому недержавному пенсійному фонді на умовах та в порядку, передбачених пенсійним договором.

Звичайно, корпоративні пенсійні фонди, надаючи послуги пенсійного забезпечення працівникам одного чи кількох підприємств (установ), привабливіші для учасників, оскільки у фінансуванні пенсійних програм бере участь роботодавець, що забезпечує більшу фінансову стійкість фонду та вищий рівень пенсійних виплат; держава матиме тут більше засобів контролю за виконанням умов пенсійного забезпечення та напрямків інвестування накопичення ресурсів. Водночас розвиток відкритих пенсійних фондів створюватиме певне конкурентне середовище для корпоративних, а також забезпечить громадянам право вільного вибору місця розташування та умов діяльності фонду [3, с.33].

Важливим є і вибір пенсійних схем. У світовій практиці зазвичай використовують одну з двох схем: із фіксованим розміром внесків або із фіксованим розміром виплат. Зрозуміло, що в наших умовах учасники віддаватимуть перевагу другій схемі,

при здійсненні якої повніше реалізуються їхні права. Але оскільки економіка країни перебуває у стані кризи, то фонди, не будучи впевненими в повному усуненні фінансових ризиків та можливості одержати високі дивіденди на інвестовані кошти, зацікавлені у використанні першої схеми - за внесками [3, с.34].

Створення недержавних пенсійних фондів потребує певних правових гарантій їх надійності, тобто здатності відповідати за своїми зобов'язаннями перед учасниками та забезпечувати повну реалізацію пенсійних прав громадян. Першою такою гарантією має стати закріплення на законодавчому рівні правової природи фонду як некомерційної організації. Метою його інвестиційної діяльності є не збагачення засновників, а реалізація статутних цілей фонду, тобто фінансування пенсійного забезпечення громадян. З огляду на це обов'язковим предметом державного правового регулювання повинні бути можливі об'єкти та напрямки інвестування активів пенсійного фонду, акумульованих із пенсійних вкладів громадян та роботодавців. Очевидно, такі можуть бути державні цінні папери України та іноземних держав, а також цінні папери господарських товариств.

Певною гарантією стало б і нормативно-правове регулювання умов та порядку створення недержавних пенсійних фондів: державна реєстрація як самих фондів, так і пенсійних схем, які ними використовуватимуться, також ліцензування цього виду діяльності. Право видавати ліцензії в сфері недержавного пенсійного забезпечення слід надати Міністерству фінансів України. Процедура реєстрації та ліцензування забезпечить реалізацію функції державного контролю за створенням та діяльністю фондів, що, в свою чергу, зменшить можливість зловживань в системі останніх. Слушні також пропозиції економістів щодо необхідності законодавчого закріплення системи економічних нормативів: розміру статутного фонду, норми страхового резервування коштів, мінімального процента вкладення активів у державні цінні папери [3, с.36].

Непростим є й питання відповідальності засновників недержавних пенсійних фондів перед його учасниками у випадку банкрутства чи ліквідації фонду. Найбільш прийнятною формою була б повна солідарна відповідальність засновників. Причому ліквідація недержавних пенсійних фондів можлива лише за умови повного розрахунку з учасниками або при наявності правонаступника за зобов'язаннями фонду перед майбутніми пенсіонерами. Звичайно, що роль держави в системі недержавного пенсійного забезпечення має полягати лише у законодавчому врегулюванні умов та порядку створення недержавних пенсійних фондів, та контролі за їх діяльністю. Фінансових зобов'язань в сфері не-

державного пенсійного забезпечення держава покласти на себе не зобов'язана.

Важливою умовою належної дієвості недержавних пенсійних фондів є проведення розрахунків їх діяльності: перевірка збалансованості внесків, виплачених сум та накопичених активів за станом на визначений момент та з врахуванням перспективи.

Інститути недержавного пенсійного забезпечення стануть новим організаційно-правовим механізмом, який цілком відповідає принципам ринкової економіки.

На основі викладеного можна зробити наступні висновки:

1. Реформована система пенсійного забезпечення в Україні має базуватись на розвитку та широкому використанні трьох організаційних форм: державного, недержавних пенсійних фондів, страхових інститутів; при цьому державна система обов'язкового пенсійного страхування гарантує лише законодавче встановлений його мінімальний рівень, а недержавні організаційно-правові форми застосовуватимуться для пенсійного забезпечення понад цей рівень.

2. Побудова ринкової моделі пенсійного страхування викликає необхідність реформи Пенсійного фонду у двох аспектах: по-перше - розмежування джерел фінансування як способу накопичення засобів; по-друге, законодавче закріплення способів та напрямків використання акумульованих коштів. Основними напрямками реформування Пенсійного фонду України повинно бути:

- перерозподіл обов'язку сплати страхових внесків між роботодавцями та працівниками на основі об'єктивних економічних розрахунків;

- забезпечення виключно цільового використання коштів Пенсійного фонду шляхом звільнення його від обов'язку фінансування не пенсійних виплат та пільгових пенсій;

3. З метою розширення можливостей реалізації громадянами права на пенсійне забезпечення необхідно:

- запровадити систему відкритих та закритих недержавних пенсійних фондів;

- здійснювати пільгове пенсійне забезпечення працівників окремих професійних категорій за рахунок роботодавця в системі професійних пенсійних систем;

4. Державні гарантії у пенсійній сфері є обов'язком держави забезпечити проведення виплати пенсій у строки, передбачені законодавством.

5. Основою державного регулювання недержавного пенсійного забезпечення має стати створення правових засад діяльності недержавних пенсійних фондів. Гарантії надійності недержавних пенсійних фондів повинні полягати у законодавчому встановленні правової природи недержавного пенсійного фонду як некомерційної організації; в державній

реєстрації фондів та їх пенсійних схем; у встановленні солідарної відповідальності засновників фондів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України "Про основні напрямки соціальної політики України на 1997-2000 роки" від 18.10.1997 р. // Урядовий кур'єр. -1997. -30 жовтня.

2. Четиркин Е.А. Принципы финансирования систем пенсионного обеспечения // Мировая экономика и международные отношения. -1997. -№ 6.

3. Гордієнко В.В. Міщенко В.І. Недержавні пенсійні фонди в системі реформування пенсійної системи України // Фінанси України. -1997. -№ 12.

4. Закон України "Про пенсійне забезпечення" // Відомості Верховної Ради України. -1993. -№ 8.

Надійшла до редколегії 26.07.2002

КЛЕМПАРСКИЙ Н.Н. ОТНОСИТЕЛЬНО ПРОБЛЕМ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Рассмотрены задачи, опыт создания и проблемы функционирования негосударственных пенсионных фондов.

KLEMPARSKY N.N. CONCERNING PROBLEMS OF A NON-STATE PENSIONS PROVISION

The problems, experience of creation and problem of operation of non-state pension funds are reviewed.

УДК 343.148

В.И. КОНОНЕНКО, докт. мед. наук, проф.
М.М. УЕЙДАТ

Харьковская медицинская академия последипломного образования

СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКАЯ ОЦЕНКА ПОВРЕЖДЕНИЙ ОДЕЖДЫ ПРИ ЭКСПЕРТИЗЕ ЖИВОГО ЧЕЛОВЕКА

Показана важность исследований одежды человека и следов на ней в следственной и судебно-медицинской деятельности.

В следственной и судебно-медицинской деятельности предметы одежды человека всегда обследуются, начиная с момента осмотра места происшествия - определяют содержимое карманов, что часто способствует установлению личности по обнаруженным документам или предсмертной записке и другим объектам. На одежде выявляются различные наложения, кровь, волосы и иные следы биологического происхождения. Изъятие их и исследование будет иметь значение только после экспертизы, в частности, при проведении генотипоскопии.

На одежде могут быть обнаружены не только объекты биологического происхождения, но и микрочастицы в виде наложений глыбок краски, металла, древесины. Их нахождение является доказательством в установлении орудий и условий травмы в раскрытии преступления.

Однако при этом, в судебно-медицинской практике при экспертизе значению одежды и ее исследованию уделяется недостаточное внимание. Вопрос этот не раскрыт и в специальной литературе.

Целью настоящего исследования является определение значения анализа одежды для раскрытия механизма травмы. Исходя из поставленной цели, нами изучены материалы судебно-медицинской ам-

булатории Филиала № 2 ХОБСМЭ по 97 освидетельствованиям, включая дополнительные и повторные экспертизы.

Следует отметить, что В.В. Хохлов и Л.Е. Кузнецов [1] сообщают отдельные случаи, когда имелась возможность идентифицировать орудия травмы по следам на одежде и другими биообъектам путем производства профилограмм.

В трассологической науке различают следы на повреждениях, в том числе, и одежде, на которой остаются так называемые следовоспринимающие отметки, в отличие от следообразующих отметок на самих орудиях травмы.

Надо сказать, что не всегда в практике эти следы на повреждениях одежды точно отображают особенности действующей поверхности орудия. Это относится к случаям, когда частое употребление предметов (орудий) видоизменяет следообразование [2-6].

К сожалению, одежда не всегда подвергается исследованию при освидетельствовании (экспертизе) живого человека. Это вызвано тем, что, с одной стороны, судебно-медицинский эксперт не исследует одежду, доставленную потерпевшим на момент осмотра человека. В этих случаях эксперт не имеет